

26.68x17.3	1	15	עמוד	7 לילות - ידיעות אחרונות	24/03/2023	85479144-2
לביקורת הכלכלה המדינית - מאת קרל מרקס - 25910						

כשההון מושל בכל

מבוא לביקורת הכלכלה המדינית' הוא חוליה חשובה במעבר של מרקס מהפילוסופיה לכלכלה. אך על פי שהטקסט אינו חיוני לקורא הכללי, טמונים בו כמה מהמהלכים להבנת התורה המרקסיסטית

לביקורת הכלכלה המדינית – מבוא והקדמה // קרל מרקס { תרגום: טל מאיר גלעדי } מאנגס { 92 עמ'

המחשבה שמשום שהקומוניזם נחל תבוסה כלכלית ופוליטית בשלהי המאה ה-20, מחשב תו של קרל מרקס "הופרכה" – שגויה. מרקס הוא קלאסיקן לפחות בשני שדות ידע, הסוציולוגי והכלכלי. ובצד שגיאות גדולות, היו לו הישגים גדולים בתחומים האלה, הוא הציב בהם אבני דרך בלתי עקיפות. מתוך ההיכרות המסוימת שיש לי עם הגותו, נראו לי תמיד כמה משפטים מ'המניפסט

אריק גלסנר

שלל המושגים וההשקפות אשר הדרת שיבה חופפת עליהן, מתפוררים, וכל שנולדו מקרוב מתיישנים בטרם תהא להם שהות להתאבן. כל המיחס והקבוע – ועומד מתנרף, כל הקרוש נעשה חולין". לפיכך, כששמעתי שראה אור תרגום ראשון לעברית לטקסט מפורסם של מרקס, 'מבוא לביקורת הכלכלה המדינית', טקסט שנגנז ב-1857 ונתגלה מחדש ב-1902, מיהרתי לקרואו. זהו טקסט קצר, דחוס, וייאמר מיד: טיטוטי ומעט אוטורי. כלומר טקסט שאינו חיוני לקורא המשכיל הכללי. חלקים נרחבים מממנו מכילים דקויות פילוסופיות הגלייניות (כתגובה למורשת הפילוסוף סוף הגל, שהשפיעה על מרקס) אשר או שהתקשיתי להבינן או, שכשהבנתי אותן, התקשיתי לראות את חשיבותן הכללית.

יש כאן, למשל, עיסוק נמרץ בשאלת היחסים בין הייצור, החלוקה, החליפין והצריכה בחברה הקפיטליסטית; אבל זהו עיסוק נמרץ פילוסופי באופיו, לא כלכלי, ששואל שאלות כגון מה היחס הלוגי בין הרכיבים ומהו הרכיב המכריע ביניהם. אכן, ברור לי מדוע למומחה לתיאוריה המרקסיסטית, כמו המתרגם והמעיר המצוין, טל מאיר גלעדי, הטקסט הזה חשוב. כפי שהוא מציין בפתח הרבר שלו, 'המבוא' הוא חוליה חיונית בהבנת המהלך שעשה מרקס מהפילוסופיה לעבר הכלכלה, ההיסטוריה והסוציולוגיה. ובכל זאת, המבוא כן טוען בישרות, אם כי בקיצור

נמרץ, שתי טענות מרקסיסטיות חשובות וידועות, עמוקות ומתסיסות מחשבה (גם אם לא מסכימים עימן, ועם הראשונה איני מסכים כלל). הטענה הראשונה היא שהתפיסה שאנו יצורים אינדיבידואליים, שמבחינה עקרונית ומטפיונית קורמים

לחברה שאנו חיים בה, היא אשליה. החברה הבורגנית עשויה העכשווית מייצרת אותנו כאינדיבידואלים (או אינדיבידואלים כביכול), אך אין זו המהות האנושית העל-זמנית. "ככל שחוזרים אל מעמקי ההיסטוריה, כך רואים שהאינדיבידואל, ולפיכך גם האינדיבידואל המייצר, אינו עצמאי אלא שייך לשלם גדול ממנו. קודם כל ברדך הטבע, דהיינו כחלק ממשפחה ומהמשפחה שהורחבה לכדי שבט, ולאחר מכן כחלק מהחברה על צורותיה השונות". קשה להפריז בערכה של התובנה הרדיקלית הזו (שהאקוויסטנציאליזם והנרקיסיזם כאחד הם אויביה), שמותחת את ההגדרה האריסטוטלית על האדם כיצור חברתי: "האדם הוא במלוא מובן המילה זואון פוליטיקון, כלומר לא רק בעל חיים חברתי, אלא בעל חיים שיכול להתבר-

מרקס טוען ש"לא תודעת בני האדם קובעת את הווייתם, אלא להפך – הווייתם החברתית היא הקובעת את תודעתם"

רד אך ורק בתוך החברה". התובנה האדירה השנייה קשורה לראשונה: חלק גדול ממושגינו ומהמונח מאלינו בשבילנו הינם פרייה של סיטואציה היסטורית מסוימת ואינו בעל תוקף תמידי ואוניברסלי. הקפיטליזם של התחרות החופשית שיכנע אותנו שאנחנו אינדיבידואלים שמתחרים זה בזה ושוה טבע האדם. אבל בתקופות היסטוריות אחרות, טוען מרקס, חוינו את עצמנו כחלק מקולקטיב. יש כאן עידוד של ראייה ספקנית של כל מיני מובנים מאליהם ושל תפיסתם באורח היסטורי. 'המבוא' כולל תובנה עקרונית חשובה נוספת. מרקס מנסה לאפיין את הייחוד של הקפיטליזם

קרל מרקס

כעידן היסטורי וכשיטה כלכלית ועומד על כך ש"בחברה הבורגנית ההון הוא העוצמה הכלכלית המושלת בכל. הוא מוכרח להיות נקודת הפתיחה וגם נקודת הסיום". אבל ללא פתח הרבר מאיר העיניים של גלעדי, אני מודה שהייתי מחמיץ את חשיבות המשפטים התמציתיים מאוד האלה. גלעדי מסביר: "ואולם, מה הכוונה באמירה שההון הוא הגורם המכריע? לרברי מרקס, ההון הוא כסף המושקע למטרות רווח. לפיכך, טבוע בו הכרח לצמוח תמיד... כאשר מרקס טוען כי ההון הוא הגורם המכריע פירושו של דבר הוא שמצב העניינים שבו מטרת הפעילות הכלכלית היא הפקת רווחים (ולא, למשל, סיפוק צרכים) משפיע על המבנה ועל האופי של החברה בכללותה". גלעדי תירגם גם טקסט קצר נוסף של מרקס, 'הקדמה לביקורת הכלכלה המדינית' (טקסט מפורסם שתורגם בעבר). שם מופיעה בנוסח הבהיר ביותר תובנה מרקסיסטית נוספת מתסיסת מחשבה, שנויה במחלוקת אך שקשה לעוקפה, שלפיה ההוויה, כלומר מר הכלכלה, יוצרת את התודעה. בתרגום גלעדי: "אופן הייצור של החיים החומריים מתנה את תהליך החיים החברתי, הפוליטי והרוחני. לא תודעת בני האדם קובעת את הווייתם, אלא להפך – הווייתם החברתית היא הקובעת את תודעתם".